

הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ל"ט אבות מלאכות

(ע"ג א') משנה: אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת:

[אחת עשרה מלאכות של אפיית הלחם: (א) הזורע, (ב) והחורש, (ג) והקוצר, (ד) והמעמר (הגודש עומרי הקציר זה על זה), (ה) והדש (מפריד גרעיני תבואה מן השיבולים), (ו) והזורח (ברחת לרוח) (ז) הבורר (מנקה פְּרִי תבואה מאבנים וכיוצא בזה), (ח) הטוחן, (ט) והמרקד (מנפה הקמח להבדיל ממנו פסולת), (י) והלש, (יא) והאופה].

ומקשה בגמרא (ע"ג ב'), היינו זורה, היינו בורר, היינו מרקד! (ומתרץ) אביי ורבא דאמרי תרוייהו: כל מילתא דהויא במשכן, אע"ג דאיכא (אחרת) דדמיא לה, חשיב לה (את שתייהן כאבות מלאכות).

(ע"ג א') (המשך משנה): [שלוש עשרה מלאכות של עשיית בגד: (א) הגוזז את הצמר, (ב) המלבנו (מכבסו בנהר), (ג) והמנפצו (חובטו בשבט²), (ד) והצובעו, (ה) והטווה, (ו) והמיסך (מותח את המסכה, כלומר השת³), (ז) והעושה שתי בתי נירין (משחיל שני חוטים בתוך הבית ניר), (ח) והאורג שני חוטיין, (ט) והפוצע שני חוטיין (הוא המפריד את האריג⁴, וכל המלאכות מ'מיסך' היו ביריעות), (י) הקושר, (יא) והמתיר (היה בצידת החילזון, לצבוע היריעות תכלת בדמו, שכן צדי חילזון קושרים ומתירים רשתותיהם⁵), (יב) והתופר שתי תפירות, וכדמפרש (ע"ד ב') והוא שקשרן (שאם לא כן אינו מתקיים), (יג) הקורע (בגד) על מנת לתפור שתי תפירות.

(המשך משנה): [שבע מלאכות הקשורות בעורות בעלי חיים: (א) הצד צבי, (ב) השוחטו, (ג) והמפשיטו, (ד) המולחו (את העור), (ה) והמעבד את עורו. ולקמן (ע"ה ב') מסיק, היינו מולח והיינו מעבד (שגם מליחה לצורך עיבוד היא), אלא אפיק חד מינייהו (ממניין ל"ט מלאכות), ועייל שירטוט (כדרך הרצענים שמשרטטים תחילה הצורה על העור, וכן עשו בעורות המשכן), (ו) והממחקו (מעביר ממנו את השיער), (ז) והמחתכו (מחתך את העור לפי מידה. כל מלאכת העורות נוהגת בתחשים למשכן, בעורותיהם).

(המשך משנה): [שמונה מלאכות אחרונות: (א) הכותב שתי אותיות, (ב) והמוחק (כתב) על מנת לכתוב (במקום המחק) שתי אותיות (שכן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו. וכשטעו, מחקו). (ג) הבונה, (ד) והסותר, (ה) המכבה, (ו) והמבעיר (באש שתחת הדוד של סממנים), (ז) המכה בפטיש (בגמר מלאכה), (ח) המוציא מרשות לרשות.

הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.

גרסינן להלן (ע"ג ב'): תנא: הדש, והמנפץ, והמנפט, כולן מלאכה אחת הן (פירוק האוכל מהפסולת).

1. וכולם היו בסממנים של צבע, תכלת וארגמן ותולעת שני. חוץ מאופה שנקט במקום בישול שהיה בסממנים.

2. על מנת להקל על הפרדת הנימים. ע"פ רמב"ם (פיה"מ).

3. רמב"ם (פיה"מ). ורש"י ביאר (ע"פ לעזי רש"י): עורך את חוטי השתי לקראת האריגה. לכאורה אין הפרש בין פירוש רש"י לרמב"ם, רק שהרמב"ם גילה לנו שורש התיבה "מסך" - לשון מתיחה. דהיינו שעריכת השתי נעשית תוך כדי מתיחת החוטים ע"ג המסיכה (וראה לח"מ הל' שבת טז, בסופו).

4. ע"י הוצאת חוטי שתי או ערב. ע"פ רמב"ם (הל' שבת ט, כ, ועיי"ש השגת ראב"ד). ורש"י כתב: מנתק, פעמים שיש בשני חוטיין יותר מדאי, ומנתק מהן ומקלישן לצורך.

5. ע"פ גמרא ורש"י, להלן ע"ד ב'.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

שיעור המלאכות הקשורות לאפיה: כתב הרמב"ם, ששיעור הקוצר והמעמר והדש וכו' והלש והאופה, כולם בכגרוגרת, חוץ מחורש וזורע שהוא בכל שהוא.⁶

הגדרת אב ותולדה: כתב הרמב"ם:⁷ וכל אלו האבות הם רק דוגמאות, כגון אָמְרו קוצר הוא מאבות מלאכות, והוא הדין לכל חותך צמח מחובר לארץ אם נתכוון לאותו דבר שהוא חותך, כגון האורה בתאנים הבוצר בענבים והמוסק בזיתים, שכל אחת ממלאכות אלו אין אומרים בה שהיא תולדת קוצר אלא היא הקוצר עצמה.⁸ **והתולדה,** הוא שתחשוב בלבך על **תוצאות** פעולת אותה מלאכה המנויה באבות. וכל מקום שתמצא אותה פעולה, זהו תולדה לאותו האב.⁹

עשה אב ותולדתו, האם חייב חטאת נפרדת: פסק הרמב"ם (הל' שבת ז,ז) כתנא דמתניתין, שאם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת, ודלא כרבי אליעזר דמחייב על תולדה במקום אב.

המנפץ: לרש"י פשתן בגבעוליו. **ולרבינו חננאל וערוך** ניפוץ עפרורית הדבוקה באוכל.¹⁰

המנפט: לרש"י צמר גפן בקשת להוציא הגרעינים. **ולר"ח וערוך** מולל שיבולים.¹¹

הקולע נימין: כתב הרמב"ם (על פי גמרא לעיל, ס"ד א', וירושלמי), "הקולע אָת הַנִּימִין - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת אוֹרְגָה,¹² וְשִׁעוֹרוֹ מְשִׁיעֵשָׁה קְלִיעָה בְּאֶרֶץ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת."

6. ורש"י (ד"ה האופה) כתב ושיעורן של אלו כגרוגרת, חוץ מחורש דבכל שהוא. ואולי לאו דווקא (וכן מבואר ברש"ש). מקורות - רמב"ם (הל' שבת פרק ח).

7. פיה"מ.

8. כמו שאין אומרים בשוחט כבש או שור שהיא תולדת שוחט, או מי שבשל מאכל מן המאכלים שהיא תולדת אופה אלא היא האופה בעצמה. וזהו שאומרים בו מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת. פירוש המשניות לרמב"ם.

9. כגון זה שאמרנו שטוחן מאבות מלאכות, **וענין טוחן** הוא טחינת חלק גדול והפיכתו חלקים קטנים, ולפיכך חיתוך הירקות בשבת, או נסירת העץ לקחת הנסורת שלו, או שיפת המתכת לקחת הנסורת שלה, או בקוע העצים להסקה כל זה תולדת טוחן... ועל דרך זו תדון בכולן. לפי **שענין האריגה** הוא צירוף חלקים נפרדים וחבורם זה לזה על ידי שילוב. **וענין העבוד** הוא חיזוק הדברים הרכים כדי שלא ימהרו להתקלקל. והבן ענין זה והתבונן בו תמיד כשתראה מלאכה מן המלאכות שתדע תולדת איזה אב היא, ולא תתחלף לך מלאכה שהיא כאב מן האבות בתולדה כמו שביארתי לך. פיה"מ לרמב"ם.

10. אבל אם אינה דבוקה באוכל, הוי בורר כמש"כ רבינו חננאל (ראה להלן סוגית מלאכת בורר).

11. אבל נפוץ של צמר הוא אב בפני עצמו ואינו תולדת דש, שאין שם ניפוץ גרעינים מתוך הצמר. ועוד, שאינו מגידולי קרקע וכל צמר גפן הוא מגדולי קרקע ונעשה כדישה. מאירי (בית הבחירה, ע"ג ב'). פירוש מנפץ ומנפט, ר"ח בדף ע"ד א'. ערוך ערך פץ (א) בשם גאון.

12. וראה תוספות (צ"ד ב', ד"ה וכי) על מה שאמרה שם הגמרא גודלת חייבת משום אורגת, והקשתה הגמרא וכי דרך אריגה בכך? וכתבו תוספות: ואע"ג דקולע נימין חשיבא אריגה, כדאמרינן בפרק במה אשה, הכא בשיער לא חשיבא אריגה כמו בבגד. ועוד, דהכא אין סופה להתקיים, שעומדת לסתירה. עכ"ל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אב מלאכה - זורע

(ע"ג ב') **תנא:** הזורע, והזומר (גוזם להצמיח הגפן), והנוטע (נועץ ייחור של אילן בארץ⁴³), והמבריק (זמורה באדמה), והמרכיב (אילנות זה בזה), כולן מלאכה אחת הן (שמטרתם להצמיח האילן).

מאי קמשמע לן (למאי נפקא מינה)? הא קמ"ל העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת. (ומבאר) זומר חייב משום נוטע (דלצמוחי עביד).

והנוטע והמבריק והמרכיב, חייב אף משום זורע⁴⁴.

אמר רב כהנא: זומר וצריך לעצים (להסקה), חייב שתיים; אחת משום קוצר, ואחת משום נוטע⁴⁵.

אמר רב יוסף: האי מאן דקטל אספסתא (שחת, וחוזר וצומח), חייב שתיים; אחת משום קוצר, ואחת משום נוטע.

אמר אביי: האי מאן דקניב סילקא (חותך סלק מחובר, וחוזר וגדל), חייב שתיים; אחת משום קוצר, ואחת משום נוטע.

שיטות הראשונים

הזורע והזומר והנוטע והמבריק והמרכיב כולן מלאכה אחת הן: דעת הרמב"ם ש"כּל אלו אב אַחַד הן מְאַבּוֹת מְלָאכוֹת וְעֵנֵן אַחַד הוּא; שְׁפָל אַחַת מֵהֶן - לְצִמּוּחַ דְּבַר הוּא מִתְכַּנֵּן. דעת רש"י, דזומר הוא תולדה⁴⁶. דעת רבינו חננאל, שרק זורע הוא אב, וכל השאר תולדה. וחידוש, שנוטע הוא תולדת זורע. ומבריק מרכיב זומר תולדת נוטע, והוא תולדה לתולדה. וכן דעת היראים. ודעת ריטב"א בשם מורו, והמיוחס לר"ן, דזורע ונוטע הוו אב, מבריק ומרכיב זומר, תולדה^{47, 48}.

המשקה צמחים ואילנות בשבת: במסכת מו"ק פליגי רבה ורב יוסף במנכש ומשקה בשבת, משום מאי חייב.

13. רבינו חננאל.

14. כלומר אינהו נמי זורע הן, זה אב בזרעים, וזה אב באילנות. ואי עביד ליה בהדי זורע מיחייב חדא ותו לא. וכל שכן אי הבריק או הרכיב בהדי נוטע, שאינו חייב אלא אחת. ע"פ רש"י.

15. כתב תוספות (ד"ה וצריך לעצים): נראה דאפילו לרבי יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעינן צריך לעצים, דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה, מידי דהוה אקורע על מנת לתפור, ומוחק על מנת לכתוב. וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפרק חבית (קמ"ה א') אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת, ואמאי שרי לגופן?! ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה! אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך.

16. וביארו אחרונים החילוק, או שכל ארבע המלאכות תחילת צימוח חדש, כזורע, משא"כ זומר מחזק הקיים. או שזורע מניח הזרעים בקרקע, וזומר להיפך, מסלק הצמחים.

17. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ז, ג). רש"י (ד"ה כולן). יראים (סי' רעד). ריטב"א (ד"ה אימא). וראה אגלי טל (זורע, ס"ק ג). וש"ת הר צבי (ט"ל הרים, גוזז, סי' א).

18. **ובגדר זריעה המחייבת, נחלקו האחרונים:** דעת המנחת חינוך (מצוה לב, מלאכה הזריעה; מצוה רצח, אות ח) והאגלי טל (זורע, ס"ק ח) שעצם מעשה הזריעה הוא המחייב, ואף בלא השריש ונקלט כלל, כגון שנתקלקל תיכף ע"י איזו סיבה, או שתיכף הגביה מן הקרקע, חייב על מעשה הזריעה. ודעת הרש"ש (ע"ג א') שאם ליקט הזרע קודם שנשרש, פטור, דלא נתקיימה מחשבתו, וכמאן דשדא בכדא דמי, כמו אופה (שאם רודה קודם אפיה, פטור, ראה לעיל ד' א'). וראה עוד 'דבר אברהם' (ח"א, סי' כג, ס"ק ה-ו).

הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והקשה אביי אמאי לא חייב תרת, משום חורש וזורע. דעת הרמב"ם שמנכש הוא תולדת חורש, כרבה. ומשקה תולדת זורע, כרב יוסף. ודעת היראים, הרוקח, סמ"ק, סמ"ק, והגהות מיימוניות, שמשקה ומנכש חייבים שתיים, כקושיית אביי¹⁹.

השורה חטים ושעורים במים: כתב הרמב"ם "וכן השורה חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זורע, וחיב." וכן פסק השו"ע. וכתב מהרי"ל מותר להעמיד במים בשבת ענפי אילנות, רק שלא יהא בהם פרחים ושושנים, דהם נפתחים מחמת לחלוחית המים. וכן פסק הרמ"א²⁰.

אכילה בגינות: כתבו ראשונים שטוב לשמור עצמו בשבת מלאכול במקום עשבים מחוברים, מפני שבקושי יכול ליהרר שלא יפלו מים עליהם בשעת שתיה או נטילת ידיים²¹. וכתבו התרומה, סמ"ג, סמ"ק, ומרדכי, שבמי רגלים או יין שרי, ששורפים העשבים ומונעים אותם מלצמוח. והרא"ם אסר. והשו"ע²² התיר.

שלא להשליך זרעים בשבת לקרקע: כתב היראים, ומזקנים אתבונן, שיזהר האדם שלא להשליך זרעים בחצר במקום ירידת גשמים שסופן לצמות. ואם משליך לתרנגולים יזהר שלא ישליך אלא שיעור אכילת תרנגולים לאכול ביום או ביומיים. ואם מקום דריסת רגלי בני אדם שאין סופן לצמוח מותר, ואין כאן משום זורע. וכן פסק השו"ע²³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלו)

ג. מתיר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוון לתלש. אבל האוכלים בגנות, אסורים לטל ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא; אבל מתיר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין. הגה: ולכן טוב להקמיר שלא לאכל בגנות, אם ישפמש שם עם מים, דבקשי יש לזהר שלא יפלו שם מים (בית יוסף בשם ספר התרומה).

ד. יש לזהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים, שסופן להצמיח; ואם ישליך לתרנגולים, לא ישליך אלא כשעור שיאכלו בו ביום או ליומיים; ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם, מתיר, שאין סופו לצמוח.

יא. השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים, הרי זה תולדת זורע וחיב בכל שהוא. הגה: ומתיר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים (מהרי"ל). ועין לקמן סימן תרנ"ד.

19. והשו"ע (או"ח שלו, ג) פסק שאסור ליטול ידיים על עשבים, שמשקים אותם, וכתב המג"א (ס"ק ה) שהמשקה מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ח, א-ב). יראים (ס' רעד). רוקח (ס' נז). סמ"ק (לאוין סה). סמ"ק (מצוה רפא). הגהות מיימוניות (שבת פ"ח, אות ב).

20. או"ח שלו, יא. ומהרי" קשטרו בספרו ('ערך לחם') כתב: וחומר יתירא היא, דחטים ושעורים וכיוצא בהם, אם יעמדו זמן במים, הם מצמיחים דבר חדש שלא היה מקודם. מה שאין כן בפרחים ושושנים סגורים שנפתחים לבד, ואין שם דבר שלא היה מצוי. ואין מי שחושש בארצותינו. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ח, ב). מהרי"ל (הו"ד בדרכי משה).

21. וכתבו סמ"ג והגהות מיימוניות, ומיהו בגנת חבירו שאינו נהנה בגידול העשבים, לדברי הערוך (ערך סבר, וערך פסק) דסבר דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי, הכא נמי שרי. אבל לדברי החולקין עליו ודאי אסור.

22. או"ח שלו, ג. מקורות - יראים (ס' רעד). סמ"ק (לאוין סה). סמ"ק (מצוה רפב). הגהות מיימוניות (שבת פ"ח, אות ב). התרומה (הל' שבת ס' רלה). מרדכי (במה טומנין, ס' שכת).

23. או"ח שלו, ד. מקורות - יראים (ס' רעד; הו"ד בהגמ"ו). הגהות מיימוניות (שבת פ"ח, אות ב).

הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
יבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אב מלאכה - חורש

(ע"ג ב') **תנא:** החורש והחופר והחורץ (חריצים בקרקע), כולן מלאכה אחת הן (ריפוי הקרקע).

אמר רב ששת: היתה לו גבשושית, ונטלה - בבית חייב משום בונה (שמשווה הקרקע). בשדה חייב משום חורש (לרש"י, שמרפה הקרקע. ולרמב"ם, שמשווה השדה, ומכשירה לזריעה).

אמר רבא: היתה לו גומא וטממה (סתמה בעפר) - בבית, חייב משום בונה. בשדה, משום חורש (שמכשירה לזריעה).
אמר ר' אבא: החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה, פטור עליה. ואפילו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (כמו מוציא את המת לקבורו, אינו צריך לגופה דהוצאה, ולא למת, אלא לפנות ביתו), הני מילי מתקן; האי מקלקל הוא (את ביתו).

אב מלאכה - קוצר

(שנינו במשנה): והקוצר.

(ע"ג ב') **תנא:** הקוצר (תבואה), הבוצר (ענבים), והגודר (תמרים), והמוסק (זיתים), והאורה (תאנים), כולן מלאכה אחת (עוקר דבר ממקום גידולו).

(4) אמר רב פפא: האי מאן דשדא פיסא לדיקלא (השליך פיסת רגבים לדקל), ואתר (השיר) תמרי (מן העץ), חייב שתיים: אחת משום תולש (תולדת קוצר), ואחת משום מפרק (תולדת דש, שמפרק תבואה משיבוליה. ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות²⁴).

(2) רב אשי אמר: אין דרך תלישה בכך, ואין דרך פריקה בכך (בזריקה. אלא ביד או בכלי. ותולש כלאחר יד הוא, ופטור).

שיטות הראשונים

האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי: דעת רב אשי שאין דרך תלישה ופריקה בכך, וכלאחר יד הוא. ופסקו רבינו חננאל, ספר העיתים וראבי"ה²⁵ כרב אשי.

24. רש"י. וכתב ע"ז הרמב"ן: ותמה אני בוצר וגודר ומוסק ליחייב שתיים! אלא עיקר הפירוש כדברי האומר שהן נתלשין עם המכבדות ואחר כך דשין אותן; שמחמת דשדא פיסא לדיקלא נתלשו המכבדות מהדקל, וכשהן נופלין לארץ מכוחו הן נחבטין ונדושין ונפרקין התמרים מן המכבדות, והיא תולדה דדש. עכ"ל. ותוספות (ד"ה ואחת) פירשו בשם רבינו שמואל, שיש על התמרים קליפה עליונה, וכשהוא מכה בתמרים מפרק את הקליפה מן התמרים, והוא כמו דש שמפרק את התבואה מן השיבולת. עכ"ל. וכן דעת הגאונים (ראה להלן, קמ"ד ב', סוגית חליבה בשבת, בהגדרת מלאכת מפרק, שכתבו שהיא "מפרק חיטה מלבושה").

25. ספר העיתים (ס"ו רכב), ראבי"ה (ח"א, מסכת שבת, ס"ו רכג). לא מצאתי ברמב"ם התייחסות להאי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אב מלאכה - מעמר

(שנינו במשנה): והמעמר.

(ע"ג ב') (4) אמר רבה: האי מאן דכניף מילחא ממלחתא (מי שצובר מלח ממשרפות מים) חייב משום מעמר (שדומה למאסף שיבולין). (2) אביי אמר: אין עימור אלא בגידולי קרקע.

שיטות הראשונים

עימור בגידולי קרקע: דעת רבינו חננאל, רמב"ם, ראבי"ה, ורא"ש²⁶ שהלכה כאביי, ואין עימור אלא בגידולי קרקע. ודעת היראים ואור זרוע שהלכה כרבא, שאף מאן דכניף מילחא ממלחתא, חייב משום מעמר, שיש עמור אפילו שלא בגידולי קרקע. הלכך, ייזהר אדם שלא לאסוף פירות או ביצים יחד, דהוי כמעמר.²⁷

עימור במקום גידול: דעת ריטב"א בשם תוספות, ורי"ד, שאין משום מעמר אלא במעמרו במקום גידול, או מעיקר תחלת מקום לקיטתו, כמקושש בשדה²⁸. אבל לא בפירות שכבר היו כנוסים ונתפזרו²⁹. וכעין זה במאירי. ודעת היראים ואור זרוע, שכל כינוס של פירות אסור. והשו"ע³⁰ פסק כתוספות.

האם מעמר חייב דוקא אם מקבצם וקושרם יחד: כתב מהר"ח אור זרוע, ושמא מה שמגבב מן החצר אין זה עמור. אלא כעין עמור שבולים שמקבצם כדי שיהו יחד ולקושרם יחד או שישכנו יחד שלא יפזרם הרוח³⁴. וסיים: ונאמנים עלי דברי רבינו משה ב"ר מיימון שאין נקרא עמור עד שיעשם גוף אחד³². עיי"ש. ומדברי היראים, רוקח, אור זרוע, סמ"ג, וסמ"ק נראה שחייב על פעולת איסוף, אפילו לא קשרם. והשו"ע פסק כלשון הרמב"ם^{33, 34}.

26. כדעת אביי שאין עימור אלא בגידולי קרקע. שהלכה כמותו כלפי רבה, דבתרא הוא. ואמנם הגירסה לפנינו היא: רבא, ולפי זה אין הלכה כאביי, אבל הרמב"ם גרס רבה. מ"מ וכס"מ.

27. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ח,ה). ראבי"ה (שבת, ס' רכג). יראים (ס' רעד) ואור זרוע (הל' שבת, ס' נו).

28. וכדהוה אמרין הכא: האי מאן דכניף מלחא ממלחתא דדוקא ממלחתא.

29. והוכיחו כן מדאמרין במסכת יום טוב (ל"א א') דמביאים עצים מן הקרפף אפילו מן המפוזר. ואמאי?! והא הוי מעמר שהוא בגדולי קרקע ומעמר אסור ביום טוב! ריטב"א. ולשון רי"ד: אין מעמר אלא בשעת תלישתו מן הקרקע, שזה הוא תחלת ליקוטו. אבל פירות שנלקטו כבר ועכשיו נתפזרו, אין זה מעמר.

30. או"ח שמ"ט. מקורות - ריטב"א (ע"ג ב', ד"ה אביי). רי"ד (תוספותיו, ע"ג ב', ד"ה והמעמר). מאירי (ע"ג ב', ד"ה ויש שואלים).

31. וגם שלא ידרסו ברגלי אדם ובהמה כשהם מפוזרים ובקל נאבדים בכמה ענינים כשהם מפוזרין כל שבולת בפני עצמן. אבל קסמין שבחצר שאינו מקבצם אלא כדי להדליקם לאלתר, אינו מקבצם אלא שטורח לו להדליק כל קיסם או לזרוק כל קיסם לבדו למדורה, ולא בשביל תיקון הקסמין ושמירתם מקבצם אין זה מעמר. וכפי זה לפי רבותינו שפוסקין שיש עימור שלא בגידולי קרקע אסור לקבץ ביצים ופירות שנתפזרו יאסר לקבץ לדברי הכל.

32. זה לשון הרמב"ם (הל' שבת ת,ו): המקבץ דבילה ועשה ממנה עגול, או שנקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד - הרי זה תולדת מעמר, וחיב. וכן כל פיוצא בזה.

33. וראה נשמת אדם (ח"ב, שבת, כלל יג, אות א), ומנוח"א (ח"ב, ה"א, עמ' קטו). מקורות - מהר"ח אור זרוע (שו"ת, סימן ריד). יראים (ס' רעד). אור זרוע (שבת ס' נו). סמ"ג (לאוין סה). סמ"ק (מצוה רפב). רוקח (שבת ס' ס).

34. וראה עוד להלן, ריש פרק חבית, קמ"ג ב', נתפזרו לו פירות בחצר, בשיטות הראשונים.

הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
כ"ד אייר תש"פ
מסכת: שבת | פרק: ז' | דף: ע"ג

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמ)

- ט. אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח, שדומה למעמר, וכן אסור לקבץ כל דבר ממקום גדולו.
- י. המקבץ דבלה ועשה (ממנה) עגול, או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד, הרי זה תולדת מעמר וחיב, וכן כל כיוצא בזה.